

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут економіки та управління
Обліково-фінансовий факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯД

**Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт для здобувачів вищої освіти
V курсу денної форми навчання спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

**МИКОЛАЇВ
2016**

УДК 336.71

ББК 65.262.4

Б23

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 21.09.2016 р., протокол № 1.

Укладач:

А. С. Полторак – канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Миколаївського національного аграрного університету

Рецензенти:

М. В. Дубініна – д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет;

О. М. Усикова – канд. екон. наук, доцент, директор, Миколаївська філія ПВНЗ «Європейський університет».

ЗМІСТ

Вступ	4
Склад, обсяг і терміни виконання змістових модулів	7
Практичне завдання № 1. Теоретичні засади системи банківського регулювання та нагляду на міжнародному та національному рівнях	8
Практичне завдання № 2. Порядок створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні	19
Практичне завдання № 3. Пруденційне безвизне регулювання банківської діяльності в Україні.....	30
Практичне завдання № 4. Інспекційні перевірки банків в Україні	42
Практичне завдання № 5. Порядок оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS».....	49
Практичне завдання № 6. Банківський нагляд на основі оцінки ризиків.....	59
Практичне завдання № 7. Застосування заходів впливу до банків в Україні	66
Рекомендована література	74

ВСТУП

«Банківське регулювання та нагляд» – навчальна дисципліна, що вивчає інструменти та методи банківського регулювання та нагляду в сучасних умовах господарювання. Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банків щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках. Для забезпечення цього завдання необхідні адекватні методологічні підходи до оцінки фінансової стійкості банків, спроможності менеджменту контролювати ключові процеси, виконання нормативних вимог, а також обґрунтоване та своєчасне втручання при встановленні підвищених ризиків.

У відповідності до навчального плану спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» курс дисципліни «Банківське регулювання та нагляд» вивчається здобувачами вищої освіти протягом 9 семестру (V курс).

Мета дисципліни – досконале опанування майбутніми фахівцями науково-методичних знань та аналітико-розрахункових і управлінських навичок в сфері банківського регулювання, методології та інструментарію здійснення нагляду за діяльністю банків з боку Національного банку України.

Завданнями дисципліни є:

- вивчення загальних понять системи банківського регулювання та нагляду в Україні;
- оволодіння нормативною базою та інструментарієм контролю за діяльністю банків у процесі їх реєстрації, ліцензування, аналізу економічних параметрів та фінансової звітності;
- опанування теоретичних та методичних засад організації банківського регулювання та нагляду в Україні;
- формування професійних знань стосовно порядку створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні;
- оволодіння основними положеннями пруденційного безвизного регулювання банківської діяльності в Україні;
- вивчення правил інспекційних перевірок банків в Україні;
- опанування порядку оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS»;
- формування професійних знань стосовно банківського нагляду на основі оцінки ризиків;
- оволодіння правилами застосування заходів впливу до банків в Україні.

Об'єктом дисципліни є система банківського регулювання та нагляду в Україні.

Предметом дисципліни є методологічні положення, теоретико-методологічні засади та інструментарій здійснення банківського регулювання та нагляду.

Здобувач вищої освіти повинен **знати**:

- основні концептуальні положення і принципи банківського регулювання та нагляду;
- місце і роль банківського регулювання та нагляду;
- процес реєстрації банків та ліцензування банківської діяльності;
- порядок пруденційного нагляду за діяльністю банків;
- порядок інспектування банківських установ;
- особливості оцінювання діяльності банку за допомогою комплексної рейтингової системи CAMELS;
- порядок застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства;

Здобувач вищої освіти повинен **вміти**:

- контролювати фінансовий стан банків та їхніх підрозділів;
- контролювати виконання банками обов'язкових нормативів НБУ;
- контролювати додержання банками вимог обов'язкового резервування;
- аналізувати діяльність банків у процесі інспектування;
- здійснювати аудит у банках;
- аналізувати механізм процесу допуску банків на ринки;
- застосовувати до банків адекватні заходи впливу за порушення банківського законодавства;
- оцінювати діяльність банків із застосуванням рейтингової системи CAMELS;
- оцінювати діяльність банків з використанням методів документарного контролю;
- управляти рівнем ризикованості діяльності банків;
- аналізувати механізм процесу реорганізації та ліквідації банків;
- розробляти пропозиції щодо вдосконалення правових актів з регулювання діяльності банків.

Вивчення теоретичних основ банківського регулювання та нагляду здійснюється в розрізі наступних змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади системи банківського регулювання та нагляду на міжнародному та національному рівнях.

Змістовий модуль 2. Порядок створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні.

Змістовий модуль 3. Пруденційне безвійзне регулювання банківської діяльності в Україні.

Змістовий модуль 4. Інспекційне перевірки банків в Україні.

Змістовий модуль 5. Порядок оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS».

Змістовий модуль 6. Банківський нагляд на основі оцінки ризиків.

Змістовий модуль 7. Застосування заходів впливу до банків в Україні.

Формування вмінь і навичок, необхідних для практичної діяльності, здійснюється на практичних заняттях, тематика яких відповідає змісту теоретичного курсу.

Склад, обсяг і терміни виконання змістових модулів

Модулі курсу			Найменування змістових модулів	Розподіл часу			Термін виконання, тиждень	Термін контрольного заходу
Найменування	Обсяг, кредит	Сума залікових балів		ЛЗ	ПЗ	СР		
Банківське регулювання та нагляд	3,0	60-100	Теоретичні засади системи банківського регулювання та нагляду на міжнародному та національному рівнях	2	2	8	1,2	1,2
			Порядок створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні	2	2	9	3,4	3,4
			Пруденційне безвизне регулювання банківської діяльності в Україні	2	2	9	5,6	5,6
			Інспекційні перевірки банків в Україні	2	2	9	7,8	7,8
			Порядок оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS»	2	2	9	9,10	9,10
			Банківський нагляд на основі оцінки ризиків	2	2	9	11,12	11,12
			Застосування заходів впливу до банків в Україні	2	2	9	13	13
			Всього	3,0	60-100		14	14

Практичне завдання № 1

Тема: Теоретичні засади системи банківського регулювання та нагляду на міжнародному та національному рівнях. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад системи банківського регулювання та нагляду, отримання практичних навичок виокремлення основних засад банківського нагляду в Україні, ідентифікації моделей організації банківського регулювання та нагляду.

Питання для опитування:

1. Головна мета та основні завдання банківського нагляду в Україні.
2. Превентивні та протекційні заходи з банківського регулювання та нагляду.
3. Принципи Базельського комітету організації банківського нагляду.
4. Моделі організації банківського регулювання та нагляду.

Ключові поняття: банківське регулювання, банківський нагляд, Базельські принципи, система банківського регулювання та нагляду в Україні.

Банківське регулювання – одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків», положення про Комісію Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків, положення про застосування Національним банком України заходів

впливу, положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок, положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів, порядку надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій, положення «Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою «CAMELS»», інших законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Теоретичні засади системи банківського регулювання та нагляду на міжнародному та національному рівнях» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [1; 3; 15; 17];
- додаткові [10; 11; 21; 22].

Тестові завдання:

1. Оберіть назву однієї з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства:
 - а. банківське регулювання;
 - б. банківське нормування;
 - в. банківське опрацювання;
 - г. банківське ліцензування.
2. Які види державного регулювання банківської діяльності реалізуються через затвердження обов'язкових для виконання норм, які поділяються на функціональні та інституційні?
 - а. захисні;
 - б. превентивні;
 - в. протекційні;
 - г. спеціальні.
3. Вживання яких видів державного регулювання банківської діяльності передбачає захист від загрозової для банку ситуації, що вже склалася, котра може спричинити неплатоспроможність, банкрутство, збитки?
 - а. попереджувальні;
 - б. превентивні;
 - в. протекційні;

- г. особливі.
4. Що включають в себе протекційні заходи державного регулювання банківської діяльності?
 - а. створення та функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
 - б. рефінансування банківських установ центральним банком;
 - в. формування банками резерву для відшкодування можливих втрат за позичками та іншими активами;
 - г. всі відповіді є вірними.
 5. Що не включає в себе адміністративне регулювання банківської діяльності?
 - а. реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
 - б. встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
 - в. застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
 - г. встановлення обов'язкових економічних нормативів.
 6. Що не включає в себе індикативне регулювання банківської діяльності?
 - а. реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
 - б. встановлення обов'язкових економічних нормативів;
 - в. визначення норм обов'язкових резервів для банків;
 - г. встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій.
 7. Яку назву має система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку?
 - а. ревізія;
 - б. банківський нагляд;
 - в. нормування;
 - г. банківський облік.
 8. Що є основною метою банківського нагляду?
 - а. лобіювання інтересів державних банків;
 - б. підтримання необхідного рівня золотовалютних резервів;
 - в. стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках;

- г. проведення банківського аудиту.
9. Що охоплює наглядова діяльність Національного банку України?
- а. банки України;
 - б. афілійованих та споріднених осіб банків на території України та за кордоном;
 - в. установи іноземних банків в Україні;
 - г. всі відповіді є вірними.
10. Чи має право Національний банк України вимагати від банків усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів НБУ для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності?
- а. так, має право;
 - б. ні, не має права;
 - в. так, за умови фінансово-економічної кризи в країні;
 - г. так, за умови ліквідації банку.
11. Що не є основним завданням банківського регулювання та нагляду?
- а. забезпечення стабільності та надійності банківської системи з метою сприяння економічному піднесенню;
 - б. захист інтересів вкладників, що розміщують свої кошти в банках, від неефективного управління банками і від шахрайства;
 - в. створення особливого середовища, завдяки якому зростають процентні ставки за позичками і депозитами;
 - г. створення конкурентного середовища у банківському секторі, завдяки якому знижуються процентні ставки за позичками, підвищуються процентні ставки за депозитами, розширюється спектр банківських послуг, запроваджуються новітні банківські технології.
12. Яку назву мають мінімальні стандарти надійної наглядової практики, які мають універсальне застосування?
- а. Лондонські стандарти;
 - б. валютні правила;
 - в. Базельські принципи;
 - г. Брюсельські константи;
13. Яку назву має модель наглядової системи, відповідно до якої центральний банк здійснює нагляд за банківським

- сектором, відповідно, кожен сектор фінансової сфери регулюється окремим органом?
- а. модель єдиного автономного наглядового органу;
 - б. секторальна модель;
 - в. модель «двох вершин»;
 - г. наднаціональна модель;
14. Як називається модель наглядової системи, відповідно до якої нагляд за фінансовим сектором, включаючи банки, здійснює єдиний незалежний орган – мегарегулятор?
- а. модель єдиного автономного наглядового органу;
 - б. секторальна модель;
 - в. модель «двох вершин»;
 - г. наднаціональна модель;
15. Як називається модель наглядової системи, відповідно до якої нагляд за фінансовим сектором з різних позицій здійснюють 2 наглядових органи?
- а. модель єдиного автономного наглядового органу;
 - б. секторальна модель;
 - в. модель «двох вершин»;
 - г. наднаціональна модель;
16. Яку назву має Базельський принцип, відповідно до якого дозволені види діяльності установ, які отримали ліцензію та підлягають нагляду як банки, чітко визначені, а використання слова «банк» в назвах контролюється?
- а. отримання ліцензії банком;
 - б. дозволені види діяльності;
 - в. використання слова «банк»;
 - г. контроль за назвою.
17. Яку назву має Базельський принцип, відповідно до якого орган ліцензування має повноваження встановлювати критерії ліцензування та відхиляти заявки установ, які не відповідають цим критеріям?
- а. критерії ліцензування;
 - б. розмежування банків;
 - в. повноваження органів;
 - г. контроль за назвою.
18. Яку назву має Базельський принцип, відповідно до якого орган нагляду збирає, переглядає та аналізує пруденційну звітність та статистичні дані, що подаються банками як на індивідуальній, так і на консолідованій основі, а також

здійснює незалежну перевірку цих звітів за допомогою виїзних перевірок або залучення зовнішніх експертів?

- а. статистична звітність;
- б. пруденційна звітність;
- в. наглядова звітність;
- г. консолідована звітність.

19. Яку назву має Базельський принцип, відповідно до якого обов'язковим елементом банківського нагляду є те, що орган нагляду здійснює нагляд за банківською групою на консолідованій основі, належним чином здійснює моніторинг і, де це необхідно, застосовує пруденційні стандарти до усіх аспектів діяльності, яка здійснюється банківською групою в цілому?

- а. статистичний нагляд;
- б. пруденційний нагляд;
- в. груповий нагляд;
- г. консолідований нагляд.

20. Яку назву має Базельський принцип, відповідно до якого наглядовий орган встановлює розумні та належні вимоги до капіталу банків, що відображають взяті на себе банком ризики в контексті ринкових та макроекономічних умов?

- а. адекватність капіталу;
- б. складність капіталу;
- в. походження капіталу;
- г. інвестиційний процес.

Практичні завдання:

Завдання 1.1. Скласти перелік загальних нормативних документів з організації банківського нагляду за наступною формою:

Нормативний документ	Номер, дата	Ким затверджений	Розділи	Короткий зміст основних положень
1	2	3	4	5

Завдання 1.2. Класифікувати наведені засоби впливу Національного банку України до банків другого рівня за відповідними формами регулювання їх діяльності – індикативне та адміністративне регулювання:

- управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
- надання рекомендацій щодо діяльності банків;
- встановлення обов’язкових економічних нормативів;
- визначення процентної політики;
- застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
- реєстрація банків і ліцензування їх діяльності;
- рефінансування банків;
- встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- регулювання кореспондентських відносин;
- нагляд за діяльністю банків;
- визначення норм обов’язкових резервів для банків.

Завдання 1.3. Визначити підрозділ Національного банку України відповідно до реалізованих ним функцій або застосованих заходів:

- здійснення контролю за обсягом наданих банками "великих" кредитів, аналізу та вжиття оперативних заходів щодо відображення достовірної інформації у звітності;
- надання дозволів на створення банків з іноземним капіталом, банківських об’єднань (банківських корпорацій, банківських холдингових груп), дочірніх банків, філій та представництв українських банків на території інших держав, придбання або збільшення істотної участі в банку, реорганізацію банків;
- моніторинг дотримання банками термінів повернення заборгованості за кредитами рефінансування, сплати процентів за користування ними, а також узагальнення за результатами моніторингу інформації щодо стану погашення кредитів рефінансування визначення рейтингових оцінок за системою CAMELS та ступеня подальшого банківського нагляду;
- ведення Державного реєстру банків;
- підготовки щомісячних аналітичних звітів та оперативних аналітичних матеріалів про фінансовий стан кожного банку з висвітленням тенденцій економічних процесів;
- регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму за небанківськими фінансовими

установами-резидентами, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем (у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій Національного банку України);

- контроль за своєчасністю подання банками звітності на консолідованій основі та її достовірністю;

- здійснення контролю за усуненням банками та банківськими установами, виявлених інспекційними перевірками, порушень;

- визначення та розроблення методологічних засад із питань нормативно-правового регулювання діяльності Національного банку України та банківської діяльності;

- контроль за виконанням банками вимог НБУ щодо створення та діяльності служб внутрішнього аудиту;

- погодження статутів банків і змін до них, реєстрація банків, банківських об'єднань (банківських корпорацій, банківських холдингових груп), змін до установчих документів банківських об'єднань, надання банківських ліцензій;

- виконання банками, банківськими установами заходів попереднього реагування чи примусових заходів, застосованих за результатами інспекційних перевірок.

- контроль за дотриманням банками економічних нормативів, розміру регулятивного капіталу, виконання програм капіталізації та фінансового оздоровлення, письмових угод та бізнес-планів;

- проведення усіх видів перевірок банків та філій;

- аналіз річної і консолідованої фінансової звітності банків;

- контроль за дотриманням банками вимог, виконання яких дає їм право здійснювати операції за наявною банківською ліцензією.

Підрозділи Національного банку України:

- департамент безвиїзного банківського нагляду;

- департамент інспектування банків;

- департамент кризового менеджменту та контролю операцій на відкритому ринку;

- управління юридичного забезпечення банківського нагляду;

- департамент реєстрації, ліцензування та реорганізації банків;

- департамент із питань запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму.

Завдання 1.4. Необхідно визначити функцію банківського нагляду відповідно до її змісту:

Консультативно-коригувальна	Відповідність діяльності комерційних банків установленим нормативам, вимогам і законодавчим нормам
Оцінно-аналітична	Запобігання негативних ризиків у банківській діяльності здійснюється шляхом формування пруденційних нормативів, що дозволяє встановлювати рівновагу між рівнем ризиків, які пов'язані із проведенням банківських операцій, і достатньою величиною їхньої прибутковості
Забезпечення законності	Застосування таких заходів впливу, які обмежують або обтяжують фінансову та організаційну діяльність банку (позбавлення банку ліцензії або скорочення її пунктів на проведення операцій, здійснення яких несе підвищений ризик або проводиться за умови недостатнього рівня внутрішнього контролю, відкликання ліцензії на здійснення всіх банківських операцій, ухвалення рішення про реорганізацію або ліквідацію банку
Обтяжно-обмежувальна	Створення нормативно-правової конструкції, у рамках якої буде здійснюватися діяльність комерційних банків
Пруденціальна	Є процесом усунення незначних недоліків, виявлених у процесі роботи банку. Реалізація цієї функції відбувається за допомогою пред'явлення банку вимог щодо коректування його роботи, спрямованих на усунення виявлених недоліків, якщо останні не мають системного характеру та не несуть серйозної погрози роботі банку

Завдання 1.5. Визначити відповідність моделі банківського регулювання за суб'єктом регулювання її змісту та ким застосовується ця модель:

Центральний банк	Припускає, що функції регулювання та нагляду виконують декілька спеціалізованих органів за безпосередньої участі центрального банку і міністерства фінансів	США
Змішана модель	Характеризується повним делегуванням функцій регулювання єдиному органу регулювання фінансового ринку	Австрія, Німеччина, Данія, Ісландія, Ірландія, Угорщина, Казахстан, Латвія, Литва, Норвегія, Південна Корея, Швеція, Японія
Наднаціональна модель	Є наслідком процесу зростаючої економічної і політичної міжнародної інтеграції	Банк міжнародних розрахунків, Європейський союз
Мегарегулятор	Модель ґрунтується на закріпленні в законодавчому порядку за одним органом виняткових повноважень у сфері регулювання та нагляду за банківською діяльністю	Греція, Португалія, Іспанія

Завдання 1.6. Визначити модель банківського регулювання та нагляду відповідно її змісту.

Модель «двох вершин»	Регулювання і нагляд за всіма секторами національної фінансової системи, зокрема банківським, сектором страхування та фондовим, здійснюється єдиним наглядовим органом
Секторна модель	Передбачає розподіл обов'язків на основі завдань нагляду між двома різними органами влади таким чином, що один із них забезпечує пруденційний нагляд, а інший займається питаннями прозорості ведення бізнесу
Модель єдиного нагляду	За здійснення нагляду в кожному конкретному фінансовому секторі відповідає спеціальний орган

Практичне завдання № 2

Тема: Порядок створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад порядку створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні, отримання практичних навичок проведення вступного контролю, перевірки відповідності показників при державній реєстрації банку вимогам сучасної законодавчо-нормативної бази.

Питання для опитування:

1. Суб'єкти проведення та нормативна база для проведення вступного контролю.
2. Організаційні та функціональні форми банківських установ.
3. Вимоги до засновників та акціонерів банку.
4. Вимоги до статутного капіталу банку.
5. Підстави для відмови в державній реєстрації банку.

Ключові поняття: публічне акціонерне товариство, кооперативний банк, державний банк, державна реєстрація банку, ліцензування, банківські послуги, генеральна ліцензія.

В Україні відносини, що виникають під час заснування банків, регулює Закон України «Про банки і банківську діяльність». Порядок та умови створення банків в Україні визначаються Положенням про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів від 08.09.2011 р. № 306, іншими законодавчими актами України та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» банки в Україні створюються у формі публічного акціонерного товариства та кооперативних банків. **Публічне акціонерне товариство** може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій. **Кооперативний банк** – кредитно-фінансова установа, створювана за галузевим чи територіальним принципом для задоволення взаємних потреб у кредитах чи інших банківських послугах.

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим **500 мільйонів гривень**.

Банки, статутний капітал яких не відповідає вимогам частини першої статті 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність», зобов'язані привести його розмір у відповідність до вимог цього закону, а саме: до розміру, не меншого, ніж:

- 120 мільйонів гривень – до 17 червня 2016 року;
- 200 мільйонів гривень – до 11 липня 2017 року;
- 300 мільйонів гривень – до 11 липня 2018 року;
- 400 мільйонів гривень – до 11 липня 2019 року;
- 450 мільйонів гривень – до 11 липня 2020 року;
- 500 мільйонів гривень – до 11 липня 2024 року.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Порядок створення, реєстрації та ліцензування банківської діяльності в Україні» рекомендується опрацювати наступні **літературні джерела**:

- основні [1; 7; 8; 14; 16];
- додаткові [12; 23; 24].

Тестові завдання:

1. У яких формах згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» можуть створюватися банки?
 - а. публічне акціонерне товариство, кооперативний банк;
 - б. приватне акціонерне товариство, публічне акціонерне товариство;
 - в. товариство з обмеженою відповідальністю, командитний банк;
 - г. приватне підприємство, муніципальний банк.
2. Яку назву має кредитно-фінансова установа, створювана за галузевим чи територіальним принципом для задоволення взаємних потреб у кредитах чи інших банківських послугах?
 - а. кооперативний банк;
 - б. публічне акціонерне товариство;
 - в. товариство з обмеженою відповідальністю;
 - г. муніципальний банк.
3. Які ознаки властиві кооперативним банкам?
 - а. колективний характер приватної власності;
 - б. прибуток не ділять між пайовиками або вкладниками, а використовують на сплату процентів за вкладками та на збільшення резервного фонду;

- в. контроль за діяльністю банку не може здійснювати окрема особа, а тільки група осіб;
 - г. всі відповіді є вірними.
4. Право на скільки голосів має кожний учасник кооперативного банку?
- а. в залежності від розміру своєї участі у капіталі банку (паю);
 - б. незалежно від розміру своєї участі у капіталі банку (паю) має право одного голосу;
 - в. в залежності від участі в процесі управління банком;
 - г. в залежності від кількості учасників кооперативного банку.
5. Як розподіляються між учасниками прибутки або збитки кооперативного банку за результатами фінансового року?
- а. в залежності від прийнятого рішення учасниками;
 - б. рівномірно незалежно від розміру участі у капіталі банку (паю);
 - в. в залежності від участі в процесі управління банком;
 - г. пропорційно розміру їх паю.
6. Який мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність?
- а. 120 млн грн;
 - б. 250 млн грн;
 - в. 470 млн грн;
 - г. 500 млн грн.
7. З яких джерел може формуватися статутний капітал банку?
- а. з коштів, одержаних в кредит;
 - б. з підтверджених джерел;
 - в. з непідтверджених джерел;
 - г. з коштів, одержаних під заставу;
8. Де мають акумулюватись кошти для формування статутного капіталу новоствореного банку?
- а. на накопичувальному рахунку, що відкривається в Національному банку;
 - б. на поточних рахунках учасників банку;
 - в. на валютних рахунках, відкритих в Національному банку;
 - г. у банку-нерезиденті.
9. Яке слово обов'язково має містити найменування банку?
- а. Україна;
 - б. національний;

- в. державний;
 - г. банк.
10. Уживання в найменуванні банку яких слів та похідних від них можливе лише за згодою Національного банку?
- а. «кращий», «перший», «ліквідний»;
 - б. «Україна», «державний», «центральний», «національний»;
 - в. «країна», «державна», «банк», «національність»;
 - г. «банк».
11. Хто не може бути учасниками банків України?
- а. юридичні особи резиденти;
 - б. фізичні особи резиденти;
 - в. держава;
 - г. релігійна організація.
12. Протягом якого строку Національний банк України приймає рішення про погодження статуту або про відмову в погодженні статуту з дня подання повного пакета документів?
- а. не пізніше місячного строку;
 - б. не пізніше тримісячного строку
 - в. не пізніше 3-х днів;
 - г. не пізніше 1-го року.
13. Що не є підставою для відмови в погодженні статуту юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність?
- а. подано неповний пакет документів, необхідних для погодження статуту;
 - б. документи містять недостовірну інформацію;
 - в. документи не відповідають вимогам законів України чи нормативно-правових актів Національного банку України;
 - г. серед учасників банку є нерезидент.
14. Що не є обов'язковою умовою для набуття банком права відкриття філії?
- а. банк на день прийняття уповноваженим органом банку рішення про відкриття філії/відділення дотримується економічних нормативів і нормативу обов'язкового резервування;
 - б. стан формування банком резервів на день прийняття уповноваженим органом банку рішення про відкриття філії/відділення відповідає вимогам законів України та

- нормативно-правових актів Національного банку, статуту банку та відповідних внутрішньобанківських положень;
- в. банк має достатні доходи для здійснення витрат, пов'язаних з відкриттям філії/відділення;
 - г. банк за останній фінансовий рік має прибуток не менше 10 млн грн.
15. Що не є обов'язковою умовою для керівників банку?
- а. наявність валютного рахунку у банку;
 - б. наявність бездоганної ділової репутації;
 - в. наявність досвіду роботи в банківській системі за відповідним фахом не менше трьох років;
 - г. наявність повної вищої освіти в галузі економіки, менеджменту (управління) або права.
16. Як називається банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі?
- а. національний;
 - б. ощадний;
 - в. державний;
 - г. кооперативний.
17. Як називається процес надання банку дозволу на здійснення окремих чи всіх банківських операцій?
- а. патентування;
 - б. ліцензування;
 - в. санація;
 - г. контроль.
18. Що належить до банківських послуг?
- а. залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;
 - б. відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах;
 - в. розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
 - г. всі відповіді є вірними.
19. Що не є підставою для відмови у видачі банківської ліцензії?
- а. подано неповний пакет документів, необхідних для видачі банківської ліцензії;
 - б. серед учасників банку присутня фізична особа-нерезидент;

- в. документи, подані для видачі банківської ліцензії, містять недостовірну інформацію;
 - г. документи, подані для видачі банківської ліцензії, не відповідають вимогам законів України та нормативно-правових актів Національного банку України.
20. Яку назву має документ Національного банку, що надається банкам та дозволяє здійснювати валютні операції, які не потребують індивідуальної ліцензії?
- а. генеральна ліцензія на здійснення валютних операцій;
 - б. валютна ліцензія;
 - в. адресна ліцензія на здійснення валютних операцій;
 - г. поточна ліцензія на здійснення валютних операцій.

Практичні завдання:

Завдання 2.1. Проаналізувати ознаки відсутності ділової репутації юридичної і фізичної особи за наступною формою:

Ознаки відсутності ділової репутації	
Юридичної особи	Фізичної особи

Завдання 2.2. Для реєстрації банку до територіального управління НБУ подано повний пакет документів. Копії платіжних документів про сплату внесків до статутного фонду свідчать, що платежі здійснені в сумі 490 млн грн.

Укажіть, яке рішення прийме територіальне управління НБУ.

Завдання 2.3. До територіального управління НБУ подано повний пакет документів для реєстрації банку із назвою «Національний банк розвитку» у формі відкритого акціонерного товариства.

Копії платіжних документів про сплату внесків до статутного фонду свідчать, що платежі здійснені в сумі 500 млн грн.

Вказати, яке рішення прийме територіальне управління НБУ.

Завдання 2.4. Територіальне управління НБУ до реєстрації відкрило банку ПАТ «Полонез» тимчасовий рахунок для формування статутного капіталу.

Акціонери-засновники мають намір як плату до вказаного фонду внести споруди, устаткування, грошові кошти, нематеріальні активи,

іноземну валюту, цінні папери, що емітовані третіми суб'єктами і мають ринковий курс, а також судна, повітряні апарати, рідкісноземельні метали, право на користування товарним знаком і одержані кредити.

Проаналізувати джерела формування статутного фонду, зробити необхідний висновок і проконсультувати керівництво банку з цього приводу.

Завдання 2.5. За наведеними в табл. 2.1 даними необхідно розрахувати суму власних коштів підприємства-учасника на 31.12.2015 р. і можливість участі його у формуванні статутного капіталу новоствореного банку з урахуванням вимог Національного банку до статутного капіталу новоствореного банку.

Таблиця 2.1

Баланс (звіт про фінансовий стан), тис. грн*

Статті	Код рядка	На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4
АКТИВ			
1. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	797	990
первісна вартість	1001	3397	3745
накопичена амортизація	1002	2600	2755
Незавершені капітальні інвестиції	1005	35391	36374
Основні засоби:	1010	322054	337179
первісна вартість	1011	987376	1024274
накопичена амортизація	1012	665322	687095
Інші фінансові інвестиції	1035	86565	85799
Відстрочені податкові активи	1045	4391	4391
Інші необоротні активи	1090	127044	134652
Усього за розділом 1	1095	576242	599385
2. Оборотні активи			
Запаси:	1100	1174668	1386235
виробничі запаси	1101	627824	744020
незавершене виробництво	1102	400723	492337
готова продукція	1103	146073	149796
товари	1104	68	82
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	244491	245328

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	272597	292977
з бюджетом	1135	55005	63920
у тому числі з податку на прибуток	1136	15221	27840
з нарахованих доходів	1140	387	187
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1901	8260
Гроші та їх еквіваленти:			
готівка	1166	2	0
рахунки в банках	1167	741610	677141
Витрати майбутніх періодів	1170	186	95
Інші оборотні активи	1190	169717	1326120
Усього за розділом 2	1195	2660584	2806755
БАЛАНС	1300	3236826	3406140
ПАСИВ			
1. Власний капітал			
Зареєстрований капітал	1400	105624	105624
Капітал у дооцінках	1405	227296	227297
Додатковий капітал	1410	22204	22203
Резервний капітал	1415	61064	61064
Нерозподілений прибуток	1420	1231878	1359072
Усього за розділом 1	1495	1648066	1775260
3. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Поточна кредиторська заборгованість:			
за товари, роботи, послуги	1615	33417	21525
за розрахунками з бюджетом	1620	1084	2626
за розрахунками зі страхування	1625	8906	5664
за розрахунками з оплати праці	1630	18123	11923
за одержаними авансами	1635	1480080	1535666
за розрахунками з учасниками	1640	5908	5620
Поточні забезпечення	1660	2141	6976
Інші поточні зобов'язання	1690	39101	40880
Усього за розділом 3	1695	1588760	1630880
БАЛАНС	1900	3236826	3406140

* Всі рядки, не представлені у балансі (звіті про фінансовий стан) вважати нульовими;

Завдання 2.6. На основі даних балансу та звіту про фінансові результати (табл. 2.1, 2.2), необхідно визначити порядок розрахунку рекомендованих показників платоспроможності та фінансової стійкості юридичної особи-резиденту України – учасника банку.

Розрахувати показники платоспроможності та фінансової стійкості юридичної особи-резиденту України за даними його балансу станом на перше число місяця, у якому здійснювався внесок до статутного капіталу банку.

За результатами аналізу зробити висновок щодо дотримання юридичною особою-резидентом України рекомендованих показників платоспроможності та фінансової стійкості.

Таблиця 2.2

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)*

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	755733	652916
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	469742	403026
Валовий: прибуток	2090	285991	249890
Інші операційні доходи	2120	29078	74710
Адміністративні витрати	2130	35325	35596
Витрати на збут	2150	10474	4797
Інші операційні витрати	2180	38384	88336
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	230886	195871
Інші фінансові доходи	2220	12977	11048
Інші доходи	2240	34	421
Інші витрати	2270	1578	1587
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	242319	205753
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(45423)	(38576)
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	196896	167177

* *Всі рядки, не представлені у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) вважати нульовими;*

Завдання 2.7. Правління ПАТ «Володар банк» 10 серпня поточного року прийняло рішення про створення філії в м. Харків. Необхідно визначити:

1) Умови, за яких цей банк зможе здійснити рішення свого правління;

2) Причини, за яких територіальне управління Національного банку України може відмовити вказаному банку у відкритті філії.

Складіть клопотання цього банку про відкриття філії і дозвіл територіального управління Національного банку України з цього приводу.

Завдання 2.8. Для отримання ліцензії ПАТ «Монарх банк», який було зареєстровано 25.04.2015 р., до територіального управління НБУ подано повний пакет документів 01.05.2016 р. Вказати, яке рішення прийме територіальне управління НБУ.

Завдання 2.9. ПАТ «Глобал банк» 10 вересня поточного року подав до Національному банку України разом із заявою про видачу банківської ліцензії такі документи:

– копію статуту з відміткою державного реєстратора про проведення державної реєстрації юридичної особи;

– копії зареєстрованого Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати закритого розміщення акцій та свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

– відомості про кількісний склад спостережної ради, правління (ради директорів), ревізійної комісії;

– відомості за формою, визначеною Національним банком України, про: призначених членами правління (Костюшко Д. В., Бережна К. В.), у тому числі голови правління (Світлова О. С.), їх професійну придатність та ділову репутацію;

– професійну придатність головного бухгалтера та керівника служби внутрішнього аудиту;

– ділову репутацію членів спостережної ради, головного бухгалтера та керівника служби внутрішнього аудиту;

– наявність організаційної структури та відповідних спеціалістів, необхідних для забезпечення надання банківських та інших фінансових послуг, банківського обладнання, відсутність комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, приміщень, що відповідають вимогам, установленим Національним банком України;

– копії внутрішніх положень банку, що регламентують надання банківських та інших фінансових послуг, визначають порядок здійснення внутрішнього контролю та процедуру управління ризиками;

– бізнес-план на три роки, складений згідно з вимогами, встановленими Національним банком України;

– копію платіжного документа про внесення плати за видачу банківської ліцензії, встановленого Національним банком України розміру.

Вказати, чи надасть НБУ ліцензію банку.

Практичне завдання № 3

Тема: Пруденційне безвізне регулювання банківської діяльності в Україні. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень пруденційного безвізного регулювання банківської діяльності в Україні, отримання практичних навичок розрахунку економічних нормативів, перевірки відповідності значень економічних нормативів вимогам Національного банку України.

Питання для опитування:

1. Форми звітностей банку, що подаються до Національного банку України для розрахунку економічних нормативів.
2. Методика розрахунку економічних нормативів.
3. Вимоги Національного банку України до значень економічних нормативів.
4. Нормативна база безвізного нагляду.

Ключові поняття: пруденційний нагляд, регулятивний капітал, основний капітал, миттєва ліквідність, поточна ліквідність, субординований борг, додатковий капітал.

Пруденційне регулювання (пруденційний нагляд) спрямоване на забезпечення банку від банкрутства і охоплює як безвізний, так і візний види нагляду. Здійснюється тоді, коли банку дозволено знаходитися на ринку, тобто він виконує усі умови доступу на нього. До пруденційного регулювання банків в Україні зараховуються вимоги до регулятивного капіталу та його абсолютного, відносного і адекватного розміру, нормативи ліквідності, кредитного, інвестиційного та валютного ризиків; обмеження та вимоги щодо проведення високоризикових операцій та операцій з пов'язаними особами; вимоги до оцінки активних операцій та формування резервів під очікувані ризики із цих операцій; а також деякі інші вимоги, які покликані мінімізувати ризик банкрутства банку.

Основними джерелами пруденційного регулювання в Україні вважаються Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368, Положення «Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства»,

затверджене постановою Правління НБУ від 17.08.2012 р. № 346, в яких визначено нормативи діяльності банків та їхні граничні значення, а також заходи впливу в разі порушення останніх, інші законодавчі акти України та нормативно-правові акти Національного банку України.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Пруденційне безвиїзне регулювання банківської діяльності в Україні» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [4; 14; 18; 19];
- додаткові [11; 21; 22].

Тестові завдання:

1. Які види нагляду охоплює пруденційне регулювання?
 - а. виключно безвиїзні види нагляду;
 - б. виключно виїзні види нагляду;
 - в. як безвиїзні, так і виїзні види нагляду;
 - г. фінансові види нагляду.
2. Як називається нагляд, що полягає в проведенні попереднього контролю за діяльністю банків на підставі даних фінансової та статистичної звітності банків, та іншої інформації, що надходить до Національного банку?
 - а. безвиїзний;
 - б. виїзний;
 - в. безконтактний;
 - г. дистанційний.
3. Що не є завданнями безвиїзного нагляду?
 - а. установа контролю з боку Національного банку України за визначеними для банків обмеженнями та вимогами відповідно до розроблених періодичних форм звітності;
 - б. проведення комплексного аналізу звітності банків та їх розрахунків економічних нормативів;
 - в. скорочення чисельності банківських установ;
 - г. створення інформаційної бази з метою використання її даних для прогнозування банківської діяльності та планування поточного контролю.
4. Що вважається синонімом безвиїзного нагляду?
 - а. попередній контроль;

- б. банківський аудит;
 - в. дистанційне регулювання;
 - г. інформаційне оцінювання.
5. На підставі чого здійснюється попередній нагляд?
- а. інформації клієнтів банку;
 - б. звітності банку, яку отримує від них Національний банк;
 - в. інформації банків-конкурентів, яку отримує Національний банк;
 - г. фінансово-економічного стану країни.
6. Ким має бути перевірена фінансова звітність банків, що подається до Національного банку України?
- а. представником відділу внутрішнього контролю;
 - б. Державною Фіскальною Службою України;
 - в. Міністерством фінансів України;
 - г. аудитором.
7. Яка інформація має бути оприлюднена банком відповідно до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затвердженої постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. №373?
- а. річна фінансова звітність;
 - б. аудиторський висновок;
 - в. інформація про власників істотної участі в банку;
 - г. всі відповіді є вірними.
8. Які економічні нормативи не визначено Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні, відповідно, вони не є обов'язковими до виконання?
- а. нормативи капіталу;
 - б. нормативи прибутковості;
 - в. нормативи ліквідності;
 - г. нормативи кредитного ризику.
9. Який з представлених нормативів не належить до нормативів капіталу?
- а. мінімальний розмір регулятивного капіталу;
 - б. достатність (адекватність) регулятивного капіталу;
 - в. миттєва ліквідність;
 - г. достатність основного капіталу.
10. Який з представлених нормативів не належить до нормативів ліквідності?
- а. мінімальний розмір регулятивного капіталу;
 - б. поточна ліквідність;

- в. миттєва ліквідність;
 - г. короткострокова ліквідність.
11. Який з представлених нормативів не належить до нормативів кредитного ризику?
- а. максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента;
 - б. норматив великих кредитних ризиків;
 - в. максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами;
 - г. норматив інвестування в цінні папери.
12. Основним призначенням чого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків?
- а. готівкових коштів;
 - б. регулятивного капіталу;
 - в. поточних зобов'язань банку;
 - г. банківських металів.
13. Що не є складовою основного капіталу банку?
- а. фактично сплачений зареєстрований статутний капітал;
 - б. прибуток, спрямований на збільшення статутного капіталу;
 - в. поточні зобов'язання банку;
 - г. додаткові внески акціонерів у статутний капітал.
14. Що є синонімом основного капіталу банку?
- а. статутний капітал;
 - б. зареєстрований капітал;
 - в. регулятивний капітал;
 - г. капітал 1-го рівня.
15. Що є синонімом додаткового капіталу банку?
- а. статутний капітал;
 - б. зареєстрований капітал;
 - в. регулятивний капітал;
 - г. капітал 2-го рівня.
16. Що не є складовою додаткового капіталу банку?
- а. статутний капітал;
 - б. резерви під заборгованість за кредитними операціями;
 - в. результат переоцінки основних засобів, що включався до суми регулятивного капіталу банків за станом на 31.12.2010;

- г. результат поточного та звітного року (прибуток), що зменшений на суму: нарахованих доходів, неотриманих понад 30 днів із дати їх нарахування, строк сплати яких не настав, зменшених на суму сформованих резервів за цими доходами; прострочених нарахованих доходів, зменшених на суму сформованих резервів за цими доходами.
17. Яку назву мають звичайні не забезпечені банком боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів?
- а. статутний капітал;
 - б. поточні інструменти;
 - в. субординований борг;
 - г. зареєстрований капітал.
18. Яким може бути граничний розмір додаткового капіталу банку під час розрахунку загальної суми регулятивного капіталу?
- а. 25 % основного капіталу;
 - б. 50 % основного капіталу;
 - в. 75 % основного капіталу;
 - г. 100 % основного капіталу.
19. Яким мінімальний розмір регулятивного капіталу банку, що отримав банківську ліцензію після 11 липня 2014 року?
- а. 500 млн грн;
 - б. 600 млн грн;
 - в. 700 млн грн;
 - г. 800 млн грн;
20. Який норматив відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру?
- а. миттєва ліквідність;
 - б. поточна ліквідність;
 - в. норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу;
 - г. короткострокова ліквідність.

Практичні завдання:

Завдання 3.1. Провести аналіз сутності і видів капіталу банку за наступною формою:

	Статутний капітал	Власний капітал	Регулятивний капітал	Економічний капітал
Визначення				
Розрахунок				
Нормативно-правові акти				

Завдання 3.2. Уявіть ситуацію, що ви працюєте в департаменті банку регулювання та нагляду. Треба перевірити фінансову дисципліну банку ПАТ «Банк Глобус» з зареєстрованим статутним капіталом, що дорівнює 500 млн грн. За звітній місяць мав такі середньозважені нормативи ліквідності:

20 % > Н4 = 15,76 % – 1 порушення протягом календарного року;

40 % > Н5 = 21,55 % – 2 порушення протягом календарного року;

60 % > Н6 = 35,68 % – 5 порушень протягом календарного року.

Необхідно визначити розмір штрафу відповідно до вимог, що наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Розмір штрафних санкцій за порушення нормативів економічної діяльності

Норматив	Розмір штрафу у % від СК		
	За 1 порушення	За 2 порушення	За 3 і більше
Н4, Н5, Н6 (ліквідності)	0,1	0,2	0,5
Н11, Н12 (інвестування)	0,1	0,2	0,5

Завдання 3.3. Визначити розмір регулятивного капіталу банку на 01.01.2016 р. та зробити висновок щодо його достатності за умов, які наведені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

№	Кошти банку	Сума, тис. грн
1	2	3
1.	Сплачений статутний капітал банку	135000
2.	Неоприлюднені фонди	15000

1	2	3
3.	Резерви під активні операції банки	150000
4.	Недосформовані резерви під кредитну заборгованість фізичних осіб	22500
5.	Нерозподілений прибуток 2014 р.	60000
6.	Капіталізовані дивіденди	30000
7.	Резерви під стандартну заборгованість суб'єктів господарювання	45000
8.	Нематеріальні активи,	18000
8.1.	у т. ч. сума зносу нематеріальних активів	4500
9.	Субординований капітал, що був отриманий банком у 2012 р.	120000
10.	Емісійні різниці	9000
11.	Вкладення до недиверсифікованих ІСІ	12000
12.	Вкладення у дочірні компанії	57000
13.	Прибуток 2015 р., який очікує затвердження	21000

Завдання 3.4. Розрахувати норматив співвідношення регулятивного капіталу до активів (НЗ) ПАТ «Зоряний банк» та зробити висновок щодо дотримання вимог його мінімального розміру на основі даних, наведених у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Показники діяльності ПАТ «Зоряний банк»

Стаття активу балансу	Залишок коштів за балансом, тис. грн
Готівкові кошти	300
Банківські метали	360
Кошти в Національному банку	187,5
Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються та емітовані Національним банком	51
Кошти в інших банках	384
Цінні папери в торговому портфелі банку	79,5
Цінні папери у портфелі банку на продаж	51
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	220,5
Кредитна заборгованість клієнтів банку	684
Основні засоби	198
Регулятивний капітал	190,5

Завдання 3.5. На прикладі даних табл. 3.4 розрахувати норматив миттєвої ліквідності та порівняти із нормативним значенням.

Таблиця 3.4.

Активи ПАТ «Сітізен банк», тис. грн

Статті активу	01.01.2016 р.
Кошти в НБУ	89050,4
Каса	91780,6
Кошти в інших банках	127977,8
Державні цінні папери	28839,6
Цінні папери на продаж	8252,6
Інвестиційні цінні папери	50645,8
Кредити та заборгованість клієнтів, в т. ч.:	824665,2
короткострокові	648554,2
міжбанківські	203942,7
довгострокові	455856,7
прострочені	133126,5
враховані векселі	351795,6
Вкладення в асоційовані і дочірні компанії	3547,7
Основні засоби та нематеріальні активи	1137130
Інші активи	110986,2
Всього активів	9189541
Державні та громадські організації:	27659
Поточні рахунки	12809
Строкові кошти	14850
Інші юридичні особи:	3639766
Поточні рахунки	3095554
Строкові кошти	544212
Фізичні особи:	12655073
Поточні рахунки	6198199
Строкові кошти	6456874
Усього коштів клієнтів	16322498

Завдання 3.6. Визначити нормативи кредитного ризику Н7 і Н8 та їх дотримання банком, якщо:

– сума всіх вимог банку до контрагента або групи пов’язаних контрагентів та всіх фінансових зобов’язань, наданих банком щодо контрагента або групи пов’язаних контрагентів – 1,1 млн ум. од.;

– сума всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів – 3,8 млн ум. од.;

– регулятивний капітал – 12 млн ум. од.

Завдання 3.7. У балансі та відповідних формах звітності банку відображені такі показники (табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

Показники діяльності ПАТ "Біг банк", тис. грн

Загальні активи банку, з них:	120000
кошти на кореспондентських рахунках	650
кошти в касі	90
зі строком погашення до 30 днів	2800
зі строком погашення до 1 року	4500
Загальні зобов'язання, з них:	18000
зобов'язання до запитання	5900
поточні зобов'язання	3700
короткострокові зобов'язання	5600

Необхідно розрахувати:

- а) норматив миттєвої ліквідності;
- б) норматив поточної ліквідності;
- в) норматив короткострокової ліквідності.

Оцініть дотримання банком цих нормативів та розмір штрафу, якщо вони не виконуються банком перший раз протягом календарного періоду (статутний капітал банку 90 000 тис. грн).

Завдання 3.8. На основі даних табл. 3.6 необхідно розрахувати норматив максимального розміру ризику на одного контрагента та оцінити дотримання банком цього нормативу.

Таблиця 3.6.

Показники діяльності ПАТ «Еліт банк»

Статті	Сума, млн грн
Сукупна заборгованість за позичками одного позичальника	3
Позабалансові зобов'язання банку щодо цього позичальника	0,2
Фактичний резерв за кредитами цього позичальника	0,1
Статутний капітал банку	4
Резервний фонд	1,4
Резерв під стандартну заборгованість за кредитами	3
Поточний прибуток	2
Нерозподілений прибуток	0,1
Вкладення в акції та статутні фонди підприємств	0,2
Вкладення в акції банків	0,4

Завдання 3.9. На основі звіту про фінансовий стан (табл. 3.7) визначити, яку суму кредиту може надати ПАТ «Ком банк» без порушення нормативів ліквідності.

Таблиця 3.7.

Звіт про фінансовий стан (Баланс) ПАТ «Ком банк» за 1 квартал 2016 року, тис. грн

Найменування статті	Звітний період	Попередній період
АКТИВИ		
Грошові кошти та їх еквіваленти	6074337	4834369
Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку	266246	526586
Торгові цінні папери	0	0
Інші фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	14183	869150
Кошти в інших банках, у т. ч.:	700347	542828
в іноземній валюті	423307	305811
резерви під знецінення коштів в інших банків	-4544	-1948
Кредити та заборгованість клієнтів, у т. ч.:	45011996	40109664
кредити та заборгованість юридичних осіб, у т. ч.	23647771	20638625
в іноземній валюті	12551692	9410131
резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів	-1063438	-807552
кредити та заборгованість фізичних осіб, у т. ч.	21364225	19471039
в іноземній валюті	3554446	2500324
резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів	-2486277	-2302724
Цінні папери в портфелі банку на продаж, у т. ч.:	6502543	5160469
резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	-11329	-11329
Інвестиційна нерухомість	1920682	1897093
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	5897	6542
Відстрочений податковий актив	8725	0

Продовження табл. 3.7

1	2	3
Основні засоби та нематеріальні активи	572343	555767
Інші фінансові активи, у т. ч.:	626343	493624
резерви під інші фінансові активи	-473329	-383645
Інші активи, у т. ч.:	77322	63280
резерви під інші активи	-2922	-3400
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття	336343	239046
Усього активів, у т. ч.:	62117937	55298418
в іноземній валюті	24138615	16651156
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
Кошти банків, у т. ч.:	15480318	11968663
в іноземній валюті	2745176	2582648
Кошти клієнтів, у т. ч.:	37167638	36126458
кошти юридичних осіб, у т. ч.:	10570764	9991097
в іноземній валюті	4480111	2554464
кошти юридичних осіб на вимогу, у т. ч.:	6645308	3960719
в іноземній валюті	2939606	1347359
кошти фізичних осіб, у т. ч.:	26596874	26135361
в іноземній валюті	12951699	10938213
кошти фізичних осіб на вимогу, у т. ч.:	4207000	3358604
в іноземній валюті	2590002	1271858
Боргові цінні папери, емітовані банком, у т. ч.:	1224426	1215257
в іноземній валюті	66869	48790
Інші залучені кошти	20586	112167
Відстрочені податкові зобов'язання	0	407
Резерви за зобов'язаннями	459	697
Інші фінансові зобов'язання	1017592	508773
Інші зобов'язання	93969	105877
Субординований борг	2649576	1934775
Усього зобов'язань, у т. ч.:	57654564	51973074
в іноземній валюті	22915583	18220709
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Статутний капітал	2327000	2327000
Незареєстровані внески до статутного капіталу	988485	0

Продовження табл. 3.7

1	2	3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	375267	302701
Резервні та інші фонди банку	665497	665497
Резерви переоцінки	107124	30146
Усього власного капіталу	4463373	3325344
Усього зобов'язань та власного капіталу	62117937	55298418

Завдання 3.10. На прикладі даних таблиці (табл. 3.8) дослідити, чи дотримується спеціалізований (неощадний) банк «Іпотексбанк» вимог щодо максимального розміру залучення вкладів фізичних осіб, якщо він на ринку працює п'ять років.

Таблиця 3.8.

Пасиви ПАТ «Іпотексбанк», тис. грн

Статті пасиву	01.01.2016 р.
1	2
Кошти банків	6534057
Кошти юридичних осіб	6385289
Кошти фізичних осіб	14320355
Інші залучені кошти	246325
Відстрочені податкові зобов'язання	11737
Резерви за зобов'язаннями	3299
Інші фінансові зобов'язання	235690
Інші зобов'язання	62444
Субординований борг	1733885
Статутний капітал	2800000
Незарєєстровані внески до статутного капіталу	500000
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), в т. ч.:	(293944)
нерозподілений прибуток (непокритий збиток) поточного року	(50091)
нерозподілений прибуток (непокритий збиток) минулих років	(243853)
Резерви переоцінки	37486
Усього пасивів	32076623

Практичне завдання № 4

Тема: Інспекційні перевірки банків в Україні. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень інспекційних перевірок банків в Україні, отримання практичних навичок здійснення виїзного інспектування.

Питання для опитування:

1. Порівняння інспектування з безвиїзним наглядом та аудитом.
2. Етапи процесу виїзного інспектування.
3. Вимоги до структури та керівництва підрозділу внутрішнього аудиту банку.
4. Стандарти внутрішнього аудиту: керівництво, незалежність, професійна компетентність, обсяг роботи, планування і виконання аудиторської перевірки, складання аудиторського висновку.

Ключові поняття: інспектування банків, планова інспекційна перевірка, позапланова інспекційна перевірка, банківська таємниця.

Інспектування банків полягає у проведенні поточного контролю за діяльністю банків з виїздом на місця на підставі вивчення та аналізу первинної документації та зіставлення її з даними звітності, яка подається до Національного банку.

Суб'єктами проведення поточного контролю є Департамент інспектування банків Національного банку України та територіальні управління Національного банку України.

Об'єктами перевірки Національного банку є:

- банк - юридична особа, відокремлені підрозділи банку;
- філія іноземного банку;
- учасники банківської групи;
- особа, щодо якої є достовірна інформація про здійснення цією особою банківської діяльності без банківської ліцензії.

Перевірки здійснюються з метою визначення рівня безпеки і стабільності операцій банку, достовірності звітності банку і дотримання банком законодавства України про банки і банківську діяльність, а також нормативно-правових актів Національного банку України.

Види інспекційних перевірок:

- планова інспекційна перевірка;
- позапланова інспекційна перевірка.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Інспекційні перевірки банків в Україні» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [2; 4; 6; 14];
- додаткові [15; 17; 20].

Тестові завдання:

1. Яку назву має проведення поточного контролю за діяльністю банків з виїздом на місце на підставі вивчення та аналізу первинної документації та зіставлення її з даними звітності, яка подається до Національного банку?
 - а. дистанційний контроль;
 - б. поточна перевірка;
 - в. інспектування банків;
 - г. банківський аудит.
2. Що є суб'єктами проведення поточного контролю (інспектування банків)?
 - а. Міністерство фінансів України;
 - б. Департамент інспектування банків Національного банку України та територіальні управління Національного банку України;
 - в. аудиторські компанії;
 - г. Кабінет Міністрів України.
3. Що є об'єктами проведення поточного контролю (інспектування банків)?
 - а. Міністерство фінансів України;
 - б. Департамент інспектування банків Національного банку України та територіальні управління Національного банку України;
 - в. банк - юридична особа, відокремлені підрозділи банку, філії іноземного банку, учасники банківської групи, особи, щодо яких є достовірна інформація про здійснення цією особою банківської діяльності без банківської ліцензії;
 - г. Кабінет Міністрів України.
4. З якою метою здійснюється інспектування банків?
 - а. з метою визначення рівня безпеки і стабільності операцій банку, достовірності звітності банку і дотримання банком законодавства України про банки і

- банківську діяльність, а також нормативно-правових актів Національного банку України;
- б. з метою зниження рівня безпеки і стабільності операцій банку;
 - в. з метою скорочення чисельності діючих банківських установ в країні;
 - г. з метою зміни керівного складу банківських установ.
5. Як часто може здійснюватися планові інспекційні перевірки банків?
- а. не частіше одного разу на місяць;
 - б. не частіше одного разу на квартал;
 - в. не частіше одного разу на рік;
 - г. не частіше одного разу на 3 роки;
6. Як часто може здійснюватися планові інспекційні перевірки банків?
- а. не рідше одного разу на місяць;
 - б. не рідше одного разу на квартал;
 - в. не рідше одного разу на рік;
 - г. не рідше одного разу на 3 роки;
7. Коли здійснюється перша планова інспекційна перевірка банків?
- а. не раніше ніж через 1 місяць з дня отримання ним банківської ліцензії;
 - б. не раніше ніж через 3 місяці з дня отримання ним банківської ліцензії не рідше одного разу на рік;
 - в. не раніше ніж через 12 місяців з дня отримання ним банківської ліцензії;
 - г. не раніше ніж через 36 місяців з дня отримання ним банківської ліцензії.
8. Що не підставою для проведення позапланової інспекційної перевірки банків?
- а. виявлення під час здійснення безвиїзного нагляду суттєвого погіршення фінансового стану банку;
 - б. наявність фактів, що можуть свідчити про здійснення об'єктом перевірки ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників або інших кредиторів;
 - в. подання недостовірної інформації або звітності;
 - г. проведення планової інспекційної перевірки у попередньому року.

9. Чи допускається надання матеріалів перевірки третім особам у разі, якщо в матеріалах перевірки відсутні дані про факти порушень законодавства?
- а. так;
 - б. так, за умови письмової заяви третіх осіб;
 - в. ні;
 - г. ні, крім надання матеріалів перевірки Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.
10. На якому етапі проведення інспекційних перевірок здійснюється направлення запитів відповідним структурним підрозділам Національного банку України про надання інформації для планування інспекційної перевірки?
- а. на першому етапі: «Підготовка до проведення інспектування»;
 - б. на другому етапі: «Процес інспектування»;
 - в. на третьому етапі: «Оформлення результатів інспекційної перевірки»;
 - г. на будь-якому з етапів;
11. На якому етапі проведення інспекційних перевірок здійснюється перевірка організації роботи банку з питань дотримання вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом?
- а. на першому етапі: «Підготовка до проведення інспектування»;
 - б. на другому етапі: «Процес інспектування»;
 - в. на третьому етапі: «Оформлення результатів інспекційної перевірки»;
 - г. на будь-якому з етапів;
12. Що перевіряється у процесі перевірки банку з питань банківського нагляду?
- а. капітал, надходження;
 - б. якість активів, ліквідність;
 - в. менеджмент, чутливість до ринкових ризиків;
 - г. всі відповіді є вірними;
13. Що перевіряється у процесі оцінки впливу якості активів (у тому числі позабалансових) на ліквідність, капітал, надходження?
- а. надходження;
 - б. якість активів;

- в. менеджмент;
 - г. чутливість до ринкових ризиків;
14. Що перевіряється у процесі оцінки здатності керівництва різних рівнів планувати, реагувати на умови, що змінюються, а також управляти ризиками; обізнаність вищого керівництва зі справами Банку?
- а. надходження;
 - б. якість активів;
 - в. менеджмент;
 - г. чутливість до ринкових ризиків;
15. Що перевіряється у процесі оцінки ефективності системи ціноутворення?
- а. надходження;
 - б. якість активів;
 - в. менеджмент;
 - г. чутливість до ринкових ризиків;
16. Що перевіряється у процесі оцінки методів визначення ризику ліквідності, що використовуються банком та їх оцінки?
- а. надходження;
 - б. ліквідність;
 - в. менеджмент;
 - г. чутливість до ринкових ризиків;
17. Що перевіряється у процесі оцінки адекватності положень та процедур Банку щодо ринкових ризиків?
- а. надходження;
 - б. ліквідність;
 - в. менеджмент;
 - г. чутливість до ринкових ризиків;
18. Що перевіряється у процесі оцінки ефективності системи управління операційним ризиком, у тому числі ступеня її автоматизації?
- а. якість управління операційним ризиком;
 - б. ліквідність;
 - в. менеджмент;
 - г. чутливість до ринкових ризиків;
19. Що не є у переліку прав інспектору банківських перевірок?
- а. вільний доступ до всіх документів та інформації об'єкта перевірки, у тому числі до тих, що становлять банківську чи комерційну таємницю;

- б. вільний доступ в робочий час до всіх приміщень об'єкта перевірки;
 - в. вимога від об'єкта перевірки надання будь-якої інформації, необхідної для здійснення перевірки;
 - г. перевіряти будь-яку звітність банків-конкурентів об'єкта перевірки.
20. Що не є у переліку обов'язків інспектору банківських перевірок?
- а. дотримуватися вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку;
 - б. сумлінно, вчасно та якісно виконувати свої службові обов'язки;
 - в. сумлінно, вчасно та якісно виконувати доручення керівництва
 - г. розголошувати інформацію, що становить банківську чи службову таємницю або має конфіденційний характер та стала відома йому під час виконання службових обов'язків.

Практичні завдання:

Завдання 4.1. Національним банком України за результатами інспекційної перевірки ПАТ «Старокиївський банк» було виявлено факти порушення ним банківського законодавства та подання недостовірної звітності, що не відображала його реального фінансового стану. Зокрема було встановлено незадовільну якість активів та необхідність доформування під них резервів, а також недостатність розміру капіталу для покриття ризиків у діяльності ПАТ «Старокиївський банк».

З огляду на зазначене, у травні поточного року ПАТ «Старокиївський банк» було віднесено до категорії проблемних та встановлено строк для приведення його діяльності відповідно до вимог законодавства, вжиття заходів щодо доформування резервів та нарощення капіталу.

Проте власники ПАТ «Старокиївський банк» у цей період не вживали заходів щодо фінансової підтримки ПАТ «Старокиївський банк», насамперед шляхом додаткової капіталізації. Навпаки були спроби виведення з Банку коштів. Також ПАТ «Старокиївський банк» не було розроблено прийняттого плану заходів щодо приведення своєї діяльності відповідно до вимог законодавства. Плани, які

подавались ПАТ «Старокиївський банк» до Національного банку, не містили реальних заходів та не враховували вимог та зауважень регулятора. Крім того, у діяльності Банку були виявлені нові порушення, які призводили до подання недостовірної звітності.

Визначити, які дії повинен здійснити Національний банк України та обґрунтувати свою відповідь.

Завдання 4.2. Уявіть собі ситуацію, коли під час здійснення безвиїзного нагляду ПАТ «Орест банк» було виявлено факти подання Національному банку недостовірної інформації та звітності. Визначити, за яких умов Національний банк має право прийняти рішення про проведення позапланової інспекційної перевірки та визначте порядок дій Національного банку України в разі прийняття такого рішення.

Завдання 4.3. Відомо, що Національний банк України збирається провести планову інспекційну перевірку філіалу ПАТ «Великбанк», що діє на території України протягом чотирьох років. Визначити дії Національного банку України на етапі підготовки інспекційної перевірки. Як оформлюється повідомлення для об'єкта перевірки, яку інформацію повинно містити і які вимоги щодо строків його надання об'єкта перевірки. Якому виду інспекційної перевірки підлягає філіал ПАТ «Великбанк» відповідно до плану інспекційних перевірок?

Практичне завдання № 5

Тема: Порядок оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS». – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень порядку оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS», отримання практичних навичок визначення основних компонентів рейтингового оцінювання банку за системою «CAMELS» та сукупного рейтингу банку.

Питання для опитування:

1. Необхідність застосування рейтингового оцінювання банків.
2. Основні компоненти рейтингового оцінювання банку за системою «CAMELS».
3. Визначення сукупного рейтингу банку.
4. Порядок погодження та затвердження рейтингу банку.

Ключові поняття: рейтингування банків, система CAMELS, показники.

Слово «рейтинг» в перекладі означає оцінку, клас, позицію, категорію, розряд або ранг. **Рейтинг банків** – це їх позиція на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства тощо. Визначення рейтингу є одним з методів аналізу, який дозволяє одержати комплексну оцінку фінансового стану банків і порівняти їх між собою.

Рейтингування банків здійснюється з метою одержання інформації про позицію банку на ринку та визначити наявність у нього певних конкурентних переваг. У цьому зацікавлені всі учасники фінансового ринку: кредитори, інвестори, органи банківського нагляду, громадськість. При розробці рейтингів залежно від складу оцінюваної інформації виділяють два основних підходи – експертний і бухгалтерський.

Експертний підхід ґрунтується на використанні досвіду та кваліфікації фахівців у сфері банківської діяльності та передбачає визначення на основі всієї доступної їм інформації якісних оцінок стану та перспектив діяльності банку.

Бухгалтерський підхід передбачає оцінку стану банку виключно на основі його офіційної фінансової звітності, аналізу кількісних показників і рівня виконання встановлених вимог. На практиці при розробці рейтингів, зазвичай, використовують обидва підходи, поєднуючи переваги кожного із них, що підвищує надійність прийнятої системи рейтингування.

Офіційно визнаною системою рейтингування банків, яку широко використовують наглядові органи багатьох країн світу, є система CAMELS.

Це американська рейтингова система оцінки банків, яка розроблена та запроваджена Федеральною резервною системою та федеральними агентствами *Office of the Comptroller of the Currency (OCC)* и *Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC)* в 1978 році.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Порядок оцінювання діяльності банків за рейтинговою системою «CAMELS» рекомендується опрацювати наступні літературні джерела:

- основні [9; 13; 14];
- додаткові [16; 21; 22].

Тестові завдання:

1. З якою метою здійснюється рейтингування банків?
 - а. з метою складання переліку банків, які підлягають плановій перевірці;
 - б. з метою виокремлення банків, які мають бути ліквідовані;
 - в. з метою одержання інформації про позицію банку на ринку та визначення наявності у нього певних конкурентних переваг;
 - г. вірної відповіді немає.
2. Хто з учасників фінансового ринку зацікавлений у здійсненні рейтингування банків?
 - а. кредитори;
 - б. інвестори;
 - в. органи банківського нагляду;
 - г. всі відповіді є вірними.
3. Який підхід при розробці рейтингів банків ґрунтується на використанні досвіду та кваліфікації фахівців у сфері банківської діяльності та передбачає визначення на основі

- всієї доступної їм інформації якісних оцінок стану та перспектив діяльності банку?
- а. перспективний;
 - б. експертний;
 - в. кваліфікований;
 - г. бухгалтерський.
4. Який підхід при розробці рейтингів банків передбачає оцінку стану банку виключно на основі його офіційної фінансової звітності, аналізу кількісних показників і рівня виконання встановлених вимог?
- а. перспективний;
 - б. експертний;
 - в. кваліфікований;
 - г. бухгалтерський.
5. Яку назву має компонент рейтингової системи CAMELS, що передбачає оцінку розміру капіталу банку щодо його достатності для захисту інтересів вкладників та підтримки платоспроможності?
- а. достатність капіталу (capital adequacy);
 - б. якість активів (asset quality);
 - в. менеджмент (management);
 - г. надходження (earnings).
6. Яку назву має компонент рейтингової системи CAMELS, який полягає у спроможності забезпечення повернення активів, вплив проблемних активів на загальний фінансовий стан банку?
- а. достатність капіталу (capital adequacy);
 - б. якість активів (asset quality);
 - в. менеджмент (management);
 - г. надходження (earnings).
7. Яку назву має компонент рейтингової системи CAMELS, який полягає в оцінці методів управління банком щодо ефективності діяльності, встановленого порядку праці, методів контролю?
- а. достатність капіталу (capital adequacy);
 - б. якість активів (asset quality);
 - в. менеджмент (management);
 - г. надходження (earnings).

8. Яку назву має компонент рейтингової системи CAMELS, який полягає в оцінці достатності доходів банку для його перспективного розвитку?
- а. достатність капіталу (capital adequacy);
 - б. якість активів (asset quality);
 - в. менеджмент (management);
 - г. надходження (earnings).
9. Яку назву має компонент рейтингової системи CAMELS, який полягає в оцінці здатності банку забезпечити своєчасне та повне поєднання джерел надходження та використання коштів?
- а. ліквідність (liquidity);
 - б. якість активів (asset quality);
 - в. менеджмент (management);
 - г. надходження (earnings).
10. Яку назву має компонент рейтингової системи CAMELS, який полягає в оцінці ступеня реагування банку на зміну ситуації на ринку?
- а. ліквідність (liquidity);
 - б. чутливість до ринкового ризику (sensitivity);
 - в. менеджмент (management);
 - г. надходження (earnings).
11. Який висновок доцільно зробити в ситуації, коли банк отримав комплексну рейтингову оцінку "1" або "2" за рейтинговою системою CAMELS?
- а. банк, що оцінювався, доцільно вважати надійним за всіма показниками, здатним протистояти більшості економічних спадів, а керівництво достатньо кваліфікованим;
 - б. банк, що оцінювався, має суттєві недоліки, які здатні призвести до значних проблем з платоспроможністю та ліквідністю, якщо не будуть виправлені за обґрунтовано визначений для цього час;
 - в. банк, що оцінювався, має серйозні проблеми, що вимагають ретельного нагляду і спеціальних оздоровчих заходів;
 - г. загальна платоспроможність банку під загрозою, потрібні негайні конкретні дії служби банківського нагляду.

12. Який висновок доцільно зробити в ситуації, коли банк отримав комплексну рейтингову оцінку "3" за рейтинговою системою CAMELS?
- а. банк, що оцінювався, доцільно вважати надійним за всіма показниками, здатним протистояти більшості економічних спадів, а керівництво достатньо кваліфікованим;
 - б. банк, що оцінювався, має суттєві недоліки, які здатні призвести до значних проблем з платоспроможністю та ліквідністю, якщо не будуть виправлені за обґрунтовано визначений для цього час;
 - в. банк, що оцінювався, має серйозні проблеми, що вимагають ретельного нагляду і спеціальних оздоровчих заходів;
 - г. загальна платоспроможність банку під загрозою, потрібні негайні конкретні дії служби банківського нагляду.
13. Який висновок доцільно зробити в ситуації, коли банк отримав комплексну рейтингову оцінку "4" або "5" за рейтинговою системою CAMELS?
- а. банк, що оцінювався, доцільно вважати здатним протистояти більшості економічних спадів, а керівництво достатньо кваліфікованим;
 - б. банк, що оцінювався, має суттєві недоліки, які здатні призвести до значних проблем з платоспроможністю та ліквідністю, якщо не будуть виправлені за обґрунтовано визначений для цього час;
 - в. банк, що оцінювався, має серйозні проблеми, що вимагають ретельного нагляду і спеціальних оздоровчих заходів;
 - г. банк, що оцінювався, є надійним за всіма показниками.
14. Які фактори оцінки капіталу банків досліджуються за методикою рейтингової оцінки CAMELS?
- а. відповідність обсягу регулятивного капіталу напрямам діяльності банку; наміри і можливості акціонерів щодо нарощування статутного капіталу з метою мінімізації ризиків, притаманних діяльності банку; прибутковість та її вплив на регулятивний капітал банку;
 - б. співвідношення між обсягом нестандартних активів та сукупними активами; рівень активів з негативною

- класифікацією з урахуванням сформованих резервів під ці активи в сукупних активах; концентрація за активними операціями щодо одного позичальника або групи пов'язаних позичальників;
- в. оперативність, вчасність та адекватність рішень щодо управління активами і пасивами; тенденції, обсяг і джерела ліквідних активів; стабільність залучених коштів, відповідність строків і сум повернення залучених та розміщених коштів;
 - г. кількість кредиторів і банківських карток.
15. Які фактори оцінки стану активів банків досліджуються за методикою рейтингової оцінки CAMELS?
- а. відповідність обсягу регулятивного капіталу напрямам діяльності банку; наміри і можливості акціонерів щодо нарощування статутного капіталу з метою мінімізації ризиків, притаманних діяльності банку; прибутковість та її вплив на регулятивний капітал банку;
 - б. співвідношення між обсягом нестандартних активів та сукупними активами; рівень активів з негативною класифікацією з урахуванням сформованих резервів під ці активи в сукупних активах; концентрація за активними операціями щодо одного позичальника або групи пов'язаних позичальників;
 - в. оперативність, вчасність та адекватність рішень щодо управління активами і пасивами; тенденції, обсяг і джерела ліквідних активів; стабільність залучених коштів, відповідність строків і сум повернення залучених та розміщених коштів;
 - г. кількість кредиторів і банківських карток.
16. Які фактори оцінки стану ліквідності банків досліджуються за методикою рейтингової оцінки CAMELS?
- а. відповідність обсягу регулятивного капіталу напрямам діяльності банку; наміри і можливості акціонерів щодо нарощування статутного капіталу з метою мінімізації ризиків, притаманних діяльності банку; прибутковість та її вплив на регулятивний капітал банку;
 - б. співвідношення між обсягом нестандартних активів та сукупними активами; рівень активів з негативною класифікацією з урахуванням сформованих резервів під ці активи в сукупних активах; концентрація за

- активними операціями щодо одного позичальника або групи пов'язаних позичальників;
- в. оперативність, вчасність та адекватність рішень щодо управління активами і пасивами; тенденції, обсяг і джерела ліквідних активів; стабільність залучених коштів, відповідність строків і сум повернення залучених та розміщених коштів;
 - г. кількість кредиторів і банківських карток.
17. Чиєю власністю є рейтинг банку ?
- а. власністю Національного банку і конфіденційною інформацією, призначеною тільки для внутрішнього використання, та не підлягає опублікуванню в засобах масової інформації;
 - б. власністю Міністерства фінансів України та інформацією, призначеною для опублікування в засобах масової інформації;
 - в. власністю банку та інформацією, призначеною для опублікування в засобах масової інформації;
 - г. власністю всіх зацікавлених користувачів;
18. Що визначається за результатами складання звіту про інспектування та встановлення рейтингової оцінки за системою CAMELS?
- а. стратегія подальшого нагляду;
 - б. стратегія розвитку конкретного банку;
 - в. керівний склад банку;
 - г. прибутки та збитки банку;
19. Які дії здійснюються Національним банком України за результатами обґрунтування і обговорення з керівництвом банку стратегії нагляду та адекватних заходів впливу?
- а. звільнення керівництва банку;
 - б. контроль за станом виконання зауважень і рекомендацій, а також письмових угод, програм фінансового оздоровлення, програм капіталізації та інших регуляторних актів при їх наявності;
 - в. розширення переліку банківських послуг;
 - г. всі відповіді є вірними.
20. Під час якої процедури використання рейтингової системи CAMELS є найбільш поширеним?
- а. звільнення керівництва банку;
 - б. інспектування;

- в. надання банківської ліцензії;
- г. всі відповіді є вірними;

Практичні завдання:

Завдання 5.1. Розрахувати зведений рейтинг діяльності ПАТ «Кане Корсо банк» за системою CAMELS на основі даних табл. 5.1 та зробити відповідні висновки.

Таблиця 5.1.

Вихідні дані

Компоненти	Достатність капіталу (C)	Якість активів (A)	Менеджмент (M)	Надходження (E)	Ліквідність (L)	Чутливість до ринкового ризику (S)
Бали	2	1	2	3	2	2

Завдання 5.2. Показники регулятивного капіталу ПАТ «Ніка банк», адекватності основного і регулятивного капіталу перевищують встановлені нормативні значення. В банку спостерігається високий і стабільний рівень надходжень, що забезпечує йому прибуткову діяльність. Добре врегульований процес зростання капіталу, який визначено політикою банку і підтверджується фактичними даними показників діяльності банку.

Керівництво банку здатне визначити ризики, пов'язані з банківськими операціями, та їх вплив на достатність регулятивного капіталу, і сформував в повному обсязі резерви під активні операції. Акціонери здатні, в разі потреби, нарощувати капітал, розмір дивідендів обґрунтований і забезпечує дохід акціонерам, не перешкоджаючи необхідному зростанню статутного та/або регулятивного капіталу. В банку є незначний рівень негативно класифікованих активів (з урахуванням сформованих резервів під ці активи).

Визначити рейтингове оцінювання достатності капіталу банку за рейтинговою системою CAMELS.

Завдання 5.3. НБУ встановив, що обсяги нестандартних активів та/або негативно класифікованих за результатами інспекційної перевірки більші, ніж за даними банку, але разом із тим вони не загрожують капіталу банку, а керівництво звернуло на цей факт

належну увагу та має намір і змогу виправити ситуацію. Критерії надання кредитів, здійснення інших активних операцій та методи контролю з боку керівництва мають деякі недоліки. Потребують удосконалення порядок ідентифікації осіб та процедури здійснення операцій з інсайдерами банку.

Активні операції банку (крім кредитних та операцій з цінними паперами) малоприбуткові, пов'язані з дещо підвищеним ризиком, але не становлять реальної загрози для ліквідності і платоспроможності банку.

Визначити рейтингове оцінювання якості активів банку за рейтинговою системою CAMELS.

Завдання 5.4. НБУ встановив, що керівництво ПАТ «Ніка банк» досвідчене і компетентне; всі основні показники фінансової діяльності банку відповідають нормативним вимогам, а деякі перевищують їх; повне розуміння керівництвом банку ризиків, пов'язаних із діяльністю банку, економічного середовища та відповідне реагування на зміни в ньому; наявність належного внутрішнього аудиту та належне здійснення ним своїх функцій. Спостерігається виважений підхід до планування, розроблення внутрішніх положень, процедур та засобів контролю, а також активний контроль за їх виконанням; відсутність ознак кредитування інсайдерів на більш сприятливих умовах; належний рівень роботи спостережної ради щодо визначення політики банку та її тісне співробітництво з правлінням (радою директорів) банку.

Організаційна структура банку є досконалою (оптимальною), наявність постійно діючої програми підготовки кадрів; відповідальне ставлення правління (ради директорів) та спостережної ради банку до зауважень та рекомендацій Національного банку.

Відсутні зауваження щодо виконання банком вимог законодавства з питань запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також щодо встановлених у банку правил проведення внутрішнього фінансового моніторингу та програм його здійснення.

Визначити рейтингове оцінювання менеджменту банку за рейтинговою системою CAMELS.

Завдання 5.5. НБУ встановив, що керівництво ПАТ «Ніка банк» добре розуміє баланс банку, знає свою клієнтуру та економічну ситуацію. Обсяг ліквідних активів достатній для задоволення щоденного попиту на кредити та непередбачені зміни в ньому, а

також для виконання зобов'язання банку в разі як очікуваних, так і непередбачених змін в обсязі депозитів (вкладів).

У банку мінімально залучають міжбанківські кредити для забезпечення потреб у ліквідності; запроваджений, обґрунтований та детальний процес планування, контролю і моніторингу ліквідності.

Працівники банку мають достатню кваліфікацію і досвід для підтримки певних пропорцій (відповідностей) між строками отримання коштів і погашення, наприклад, строки повернення кредитів співпадають із відповідними строками погашення платежами платіжів за депозитами з відповідними строками погашення, що підтверджуються даними балансу. Депозитна база банку адекватно диверсифікована як щодо строків погашення, так і щодо діапазону контрагентів, тобто він має коротко-, середньо-, довгострокові депозити від фізичних осіб, приватних підприємців, підприємств, банків тощо. Виконуються вимоги щодо ліквідності банку.

Визначити рейтингове оцінювання ліквідності банку за рейтинговою системою CAMELS.

Практичне завдання № 6

Тема: Банківський нагляд на основі оцінки ризиків. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень банківського нагляду на основі оцінки ризиків, отримання практичних навичок класифікації ризиків.

Питання для опитування:

1. Мета та завдання нагляду на основі оцінки ризиків.
2. Економічна сутність категорії «банківський ризик».
3. Причини виникнення ризиків банку.
4. Існуючі підходи до класифікації ризиків.

Ключові поняття: нагляд на основі ризиків, система управління ризиками, кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик.

Починаючи з 2004 року Національним банком України впроваджується концептуально новий підхід до нагляду за банківськими установами – **нагляд на основі ризиків**. У зв'язку з цим розроблено і запропоновано банкам відповідні методичні рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках, а також рекомендації з інспектування банків за системою оцінки ризиків.

Нагляд за виконанням банками встановлених вимог - це процес, за якого наглядовий орган, який виступає як контролер, перевіряє відповідність діяльності банківських установ правилам і нормам регулювання та нагляду. Останні ж можуть мати як кількісний, так і якісний характер, а це означає, що нагляд за виконанням установлених вимог має елементи як нагляду за виконанням кількісних вимог, так і нагляду за дотриманням вимог якісного характеру.

При здійсненні ризик-орієнтованого нагляду головним об'єктом контролю з боку наглядового органу є **система управління ризиками**.

Сутність полягає у тому, що нагляд за банківською діяльністю являє собою комплекс взаємопов'язаних дій, направлених на

підтримку стабільності банківської системи, попередження системних ризиків (наприклад, банкрутства банків), а також захист інтересів вкладників і кредиторів. З метою здійснення нагляду за діяльністю банків на основі оцінки ризиків за «Системою оцінки ризиків» Національний банк виділив дев'ять категорій ризику: **кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик.**

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Банківський нагляд на основі оцінки ризиків» рекомендується опрацювати наступні *літературні джерела*:

- основні [13; 14];
- додаткові [18; 23; 24].

Тестові завдання:

1. Що є головним об'єктом контролю з боку наглядового органу при здійсненні ризик-орієнтованого нагляду?
 - а. система управління ризиками;
 - б. менеджмент;
 - в. капітал банку;
 - г. кількість кредитних операцій.
2. Яку назву має можливість того, що певні події, очікувані чи неочікувані, можуть спричинити негативний вплив на рівень капіталу або надходжень банку?
 - а. негативний результат;
 - б. втрата ліквідності;
 - в. втрата капіталу;
 - г. ризик.
3. Оберіть основні функції систем управління ризиками:
 - а. виявлення (ідентифікація) ризику;
 - б. контроль і моніторинг;
 - в. вимірювання ризику;
 - г. всі відповіді є вірними.
4. Яка з основних функцій систем управління ризиками включає стратегічне планування діяльності банку, операційне планування та складання бюджету, встановлення лімітів щодо окремих підрозділів, напрямів, операцій, а також планування на випадок кризових обставин?

- а. виявлення (ідентифікація) ризику;
 - б. контроль;
 - в. моніторинг;
 - г. вимірювання ризику;
5. Яка з основних функцій систем управління ризиками включає розробку відповідних положень, або політик за напрямками діяльності, розробку операційних процедур, чітке делегування повноважень та відповідальності, системний підхід до управління персоналом та формалізацію послідовних етапів процесу прийняття рішень?
- а. виявлення (ідентифікація) ризику;
 - б. контроль;
 - в. моніторинг;
 - г. вимірювання ризику;
6. Яка з основних функцій систем управління ризиками включає ефективну організацію інформаційних систем управління, виконання вимог міжнародних стандартів щодо порядку організації внутрішнього аудиту та порядку проведення зовнішнього аудиту, організації незалежних перевірок?
- а. виявлення (ідентифікація) ризику;
 - б. контроль;
 - в. моніторинг;
 - г. вимірювання ризику;
7. Яка з основних функцій систем управління ризиками спирається на дані спеціальних звітів, серед яких можна зазначити: звіти щодо відхилень від планів та бюджету, звіти щодо вартості під ризиком, капіталу під ризиком, звіти щодо результатів діяльності, моделювання (стрес-тестування)?
- а. виявлення (ідентифікація) ризику;
 - б. контроль;
 - в. моніторинг;
 - г. вимірювання ризику.
8. Яку назву має процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків?
- а. управління ризиками;
 - б. ідентифікація ризиків;
 - в. моніторинг ризиків;

- г. контроль ризикових позицій;
9. Який з представлених ризиків може бути кількісно оцінений?
- а. ризик репутації;
 - б. юридичний ризик;
 - в. стратегічний ризик;
 - г. кредитний ризик.
10. Який з представлених ризиків може бути кількісно оцінений?
- а. ризик зміни процентної ставки;
 - б. ризик репутації;
 - в. юридичний ризик;
 - г. стратегічний ризик.
11. Який з представлених ризиків не може бути кількісно оцінений?
- а. ризик зміни процентної ставки;
 - б. ризик ліквідності;
 - в. валютний ризик;
 - г. юридичний ризик.
12. Яку назву має наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання?
- а. кредитний ризик;
 - б. ризик ліквідності;
 - в. валютний ризик;
 - г. юридичний ризик.
13. Який з основних банківських ризиків визначається як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат?
- а. кредитний ризик;
 - б. ризик ліквідності;
 - в. валютний ризик;
 - г. юридичний ризик.
14. Яку назву має банківський ризик, а саме наявний або потенційний ризик для надходжень або капіталу, який виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок?
- а. ризик репутації;

- б. юридичний ризик;
 - в. стратегічний ризик;
 - г. ризик зміни процентної ставки.
15. Яку назву має банківський ризик, а саме наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі?
- а. ризик репутації;
 - б. ринковий ризик;
 - в. стратегічний ризик;
 - г. ризик зміни процентної ставки.
16. Яку назву має банківський ризик, а саме наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали?
- а. ризик репутації;
 - б. ринковий ризик;
 - в. валютний ризик;
 - г. ризик зміни процентної ставки.
17. Яку назву має банківський ризик, який полягає в тому, що несприятливі коливання курсів іноземних валют впливають на реальну вартість відкритих валютних позицій?
- а. ризик репутації;
 - б. ринковий ризик;
 - в. ризик зміни процентної ставки;
 - г. ризик трансакції.
18. Яку назву має потенційний ризик для існування банку, що виникає через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю або неадекватність інформаційних технологій і процесів оброблення інформації з точки зору керованості, універсальності, надійності, контрольованості і безперервності роботи?
- а. ризик репутації;
 - б. ринковий ризик;
 - в. валютний ризик;
 - г. операційно-технологічний ризик.
19. Яку назву має наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами,

контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду?

- а. ризик репутації;
- б. ринковий ризик;
- в. валютний ризик;
- г. операційно-технологічний ризик.

20. Яку назву має наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення?

- а. ризик репутації;
- б. ринковий ризик;
- в. валютний ризик;
- г. юридичний ризик.

Практичні завдання:

Завдання 6.1. Побудувати схему позиціювання ризику в системі «Базель 1» та «Базель 2».

Завдання 6.2. За результатами планової інспекційної перевірки банку встановлено:

1. Фактори для оцінювання кількості кредитного ризику:
 - здійснюється ефективна диверсифікація кредитного ризику;
 - рівень наданих кредитів і зобов'язань про надання кредитів є низьким відносно загальних активів;
 - відношення кредитів і кредитних зобов'язань до регулятивного капіталу є помірним;
 - зростання активів, що генерують кредитний ризик, є плановим і відповідає досвіду та операційним можливостям керівництва і персоналу;
 - розширення обсягів кредитування є виправданим щодо структури, строків, рівня зростання або способів розрахунків;
 - є обмежена кількість винятків зі встановлених процедур та практики здійснення активних операцій;
 - вартість та якість забезпечення захищають від кредитного ризику;
 - рівень прострочених та безнадійних кредитів за балансовою класифікацією є помірним і тенденція є стабільною;

- рівень негативно класифікованих активів помірний;
- негативно класифіковані активи можуть бути повернуті, але за умови вжиття банком певних заходів;
- можливі втрати за активними операціями не повинні серйозно вичерпати наявні резерви або вимагають створення більш ніж звичайних резервів. Потенційні втрати надходжень або капіталу через кредитний ризик є контрольованими.

2. Фактори для оцінювання якості управління кредитним ризиком банку:

- наявна внутрішня нормативна база щодо активних операцій, затверджена згідно з принципами корпоративного управління, ефективно встановлює і доводить до виконавців цілі роботи портфелів, толерантність до ризику, процедури і практику здійснення активних операцій та визначення допустимого рівня ризику;

- керівництво повністю розуміє всі аспекти кредитного ризику, здатне передбачати і своєчасно та адекватно реагувати на зміни ринкових умов кредитування;

- інформаційні системи управління забезпечують достовірну, своєчасну і повну інформацію про портфелі. Керівництво і спостережна рада банку отримують відповідні звіти для аналізування і розуміння параметрів кредитного ризику банку;

- рівень комплектації і кваліфікація персоналу загалом відповідають розміру і складності портфелів активних операцій. Плинність кадрів може створювати певні розриви в управлінні портфелем. Є певна непослідовність у процесі навчання та підвищенні кваліфікації персоналу;

- аналіз кредитного ризику і системи кількісного оцінювання та моніторингу ризиків є задовільним;

- класифікація якості портфеля активних операцій достатньою мірою відображається за допомогою внутрішніх рейтингів;

- перевірка стану кредитної діяльності і внутрішній та зовнішній аудит кредитних операцій є прийнятними;

- методологія розрахунку резервів під можливі втрати за активними операціями є загалом адекватною, забезпечується прийнятне покриття ризиків.

Проаналізувати діяльність банку за «Системою оцінки ризиків».

Практичне завдання № 7

Тема: Застосування заходів впливу до банків в Україні. – 2 год.

Мета: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних положень застосування заходів впливу до банків в Україні, отримання практичних навичок виокремлення заходів впливу до банків в Україні, що застосовуються Національним банком.

Питання для опитування:

1. Заходи впливу, що застосовуються Національним банком.
2. Застосування письмового застереження та укладання письмової угоди з комерційним банком.
3. Прийняття програми фінансового оздоровлення банку.
4. Установлення для банку підвищених економічних нормативів.

Ключові поняття: заходи впливу до банку, особливий режим контролю, проблемний банк.

До **причин** проблемності банку належать:

- стратегічні помилки (щодо позиціювання на ринку, мережі філій, організаційної структури);
- порушення нормативних вимог або шахрайство (вкрай ризикова кредитна політика, відсутність прозорості у структурі власності банку тощо);
- зовнішні фактори (зміна ринкової ситуації, непередбачувані зовнішні обставини тощо).

Світовий досвід свідчить, що проблеми банку з ліквідністю рідко виникають самі по собі, зазвичай, вони сигналізують про наявність більш серйозних проблем. Збитки банку за кредитами зумовлені недоліками в управлінні ризиками та проблемами в організації контрольних процесів, які недостатньо опрацьовані та не дозволяють запобігти необачливій (незваженій) практиці надання кредитів, досить велику концентрацію кредитів, невиправдане прийняття ризиків, недотримання керівництвом встановленої політики та процедур схвалення управлінських рішень, шахрайство та інші правопорушення. Варто відзначити, що найбільш розповсюджений підхід щодо аналізу факторів, що визначають проблемність банків, полягає у визначенні банку як проблемного за результатами отримання незадовільного рейтингу.

Рейтинг (включаючи оцінки якості активів, капіталізації, ліквідності, прибутків) виставляється на підставі інспекційних перевірок у діапазоні від 1 (краща оцінка) до 5 (гірша оцінка). Якщо банк має композитний рейтинг 4 або 5, то він автоматично включається до «списку проблемних банків».

Заходи впливу до банку за порушення банківського законодавства застосовуються на підставі:

- інспекційних перевірок;
- перевірок банків з питань фінансового моніторингу;
- безвиїзного нагляду;
- аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства;
- перевірок діяльності банків аудиторськими фірмами;
- перевірок дотримання банками валютного законодавства;
- контролю за усуненням банками у їх діяльності порушень.

Для успішного виконання тестових і практичних завдань за темою «Застосування заходів впливу до банків в Україні» рекомендується опрацювати наступні **літературні джерела**:

- основні [5; 13; 14];
- додаткові [10; 11; 12; 23; 24].

Тестові завдання:

1. Оберіть основні симптоми банківських проблем:
 - а. втрати капіталу, низька якість активів;
 - б. погана репутація;
 - в. неприбутковість, проблеми з ліквідністю;
 - г. всі відповіді є вірними.
2. На підставі чого можуть застосовуватись заходи впливу до банку за порушення банківського законодавства?
 - а. на підставі інспекційних перевірок;
 - б. на підставі перевірок банків з питань фінансового моніторингу;
 - в. на підставі безвиїзного нагляду;
 - г. всі відповіді є вірними.
3. Коли Національним банком застосовується письмове застереження як захід впливу?
 - а. у разі потреби висування до банку вимоги щодо усунення порушення банківського законодавства;
 - б. у разі фінансово-економічної кризи в країні;

- в. у разі звернень інших банків до Національного банку України щодо існування порушень;
 - г. у разі відкриття філій.
4. Протягом якого строку із дати отримання письмового застереження банк повинен подати Національному банку відповідь із зазначенням строку, протягом якого він зобов'язується вирішити виявлені проблеми та усунути порушення та вжити заходів щодо недопущення таких порушень у подальшій діяльності?
- а. протягом трьох робочих днів;
 - б. протягом п'яти робочих днів;
 - в. протягом семи робочих днів;
 - г. протягом десяти робочих днів.
5. Протягом якого строку із дня отримання зобов'язань банку щодо усунення порушень Національний банк має право надати до них зауваження, які є обов'язковими для врахування банком?
- а. протягом трьох робочих днів;
 - б. протягом п'яти робочих днів;
 - в. протягом семи робочих днів;
 - г. протягом двадцяти календарних днів.
6. У якому разі Національним банком ініціюється скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління банку?
- а. в разі якщо обсяг негативно класифікованих активів більше 5 %;
 - б. в разі якщо банк має прибутки за результатами фінансового року;
 - в. в разі якщо фінансове оздоровлення банку потребує залучення додаткових коштів акціонерів;
 - г. в разі якщо банк має намір відкривати філії.
7. Що має подати банк до Національного банку України в ситуації, коли він допустив зниження розміру регулятивного капіталу менше статутного або порушив хоча б один із нормативів капіталу, установлених Національним банком?
- а. програму для укладання письмової угоди;
 - б. звіт про роботу за три роки;
 - в. звіт про фінансовий стан;
 - г. план дій на три роки;

8. Чи застосовується до банку, у якого розмір регулятивного капіталу менший, ніж статутний капітал, такий захід впливу як зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі?
- а. ні;
 - б. так, якщо розмір регулятивного капіталу менший, ніж статутний капітал, у 2 рази;
 - в. так, якщо розмір регулятивного капіталу менший, ніж статутний капітал, у 3 рази;
 - г. так, в усіх ситуаціях, коли розмір регулятивного капіталу менший, ніж статутний капітал;
9. Коли Національний банк України може встановити для банку підвищені економічні нормативи?
- а. в ситуації, коли рівень негативно класифікованих активів становить 40% і більше від загальної суми активів;
 - б. в ситуації, коли загальна сума недосформованих резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями становить понад 40 відсотків від загальної розрахункової суми резервів;
 - в. в ситуації надання кредиту у розмірі, що перевищує встановлений норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, без наявності забезпечення кредиту безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям;
 - г. всі відповіді є вірними;
10. Протягом якого терміну після прийняття рішення щодо встановлення підвищених значень економічних нормативів Національний банк України повідомляє банк про застосований захід впливу?
- а. протягом трьох робочих днів;
 - б. протягом п'яти робочих днів;
 - в. протягом семи робочих днів;
 - г. протягом десяти робочих днів;
11. Чи має право Національний банк України прийняти рішення про підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами стосовно банку, який не дотримується нормативів кредитного ризику?
- а. так, в усіх випадках недотримання нормативів кредитного ризику;

- б. так, коли наявний кредитний ризик вдвічі перевищує норматив;
 - в. так, коли наявний кредитний ризик втричі перевищує норматив;
 - г. ні;
12. Який захід впливу має право застосувати Національний банк України до банку, який установлює процентні ставки та комісійні винагороди на рівні, що є нижчим від собівартості банківських послуг у цьому банку?
- а. закриття філій;
 - б. закриття представництв;
 - в. обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій;
 - г. визнання банку банкрутом.
13. Коли Національний банк України має право накладити штраф?
- а. в разі подання недостовірної інформації про структуру власності, незабезпечення виконання банком вимог законодавства України щодо розкриття інформації про структуру власності;
 - б. в разі порушення банком порядку формування обов'язкових резервів;
 - в. в разі порушення економічних нормативів регулювання діяльності банків;
 - г. всі відповіді є вірними.
14. Хто може бути обраним куратором банку при застосуванні Національним банком України особливого режиму контролю?
- а. особа з числа службовців Національного банку, яка має вищу економічну або юридичну освіту, досвід роботи на керівних посадах у банку або підрозділі служби банківського нагляду, бездоганну ділову репутацію;
 - б. особа з числа державних службовців, яка має економічну освіту, досвід роботи на керівних посадах, бездоганну ділову репутацію;
 - в. особа, яка має економічну освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років, бездоганну ділову репутацію;
 - г. особа, яка має економічну освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше десяти років, бездоганну ділову репутацію.

15. Що входить до переліку повноважень куратора банку при застосуванні Національним банком України особливого режиму контролю?
- а. розголошувати у засобах масової інформації будь-яку інформацію про діяльність банку;
 - б. розповсюджувати будь-яку інформацію про діяльність банку серед його конкурентів;
 - в. виносити за межі банку копії документів, що можуть свідчити про факти порушення банком банківського законодавства, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку;
 - г. всі відповіді є вірними.
16. Протягом якого терміну з дня призначення куратора банку при застосуванні Національним банком України особливого режиму контролю керівництво банку зобов'язано скласти комплексний план щодо вжиття заходів оздоровлення?
- а. протягом 3 календарних днів;
 - б. протягом 5 календарних днів;
 - в. протягом 7 календарних днів;
 - г. протягом 14 календарних днів;
17. Оберіть критерії для віднесення банку до категорії проблемних?
- а. банк не виконав вимогу вкладника, строк якої настав п'ять і більше робочих днів тому;
 - б. системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;
 - в. банк протягом звітного місяця допустив зменшення на 5 і більше відсотків значення хоча б одного з нормативів ліквідності нижче мінімальних нормативних значень, встановлених нормативно-правовими актами Національного банку України;
 - г. всі відповіді є вірними;
18. Чи має право Національний банк України заборонити проблемному банку використовувати для розрахунків прями кореспондентські рахунки?
- а. так;
 - б. так, але лише за наявності згоди Міністерства фінансів України;

- в. так, але лише за наявності згоди Кабінету Міністрів України;
 - г. ні.
19. Протягом якого терміну з дня віднесення банку до категорії проблемних Національний банк України зобов'язаний прийняти рішення про визнання діяльності банку такою, що відповідає законодавству, або про віднесення банку до категорії неплатоспроможних?
- а. не пізніше ніж через 7 днів;
 - б. не пізніше ніж через 90 днів;
 - в. не пізніше ніж через 180 днів;
 - г. не пізніше ніж через 360 днів.
20. Хто відповідає за вирішення проблем, що виникли у банку?
- а. власники та керівництво, однак органи регулювання та нагляду повинні бути готовими до оперативного вжиття заходів, спрямованих на вирішення проблем банку;
 - б. органи регулювання та нагляду;
 - в. акціонери банку;
 - г. Національний банк України.

Практичні завдання:

Завдання 7.1. За результатами інспекційної перевірки ПАТ «Великбанк» було виявлено порушення порядку, строків і технології виконання операцій, що встановлені нормативно-правовими актами Національного банку.

Подібне порушення виявлено втретє протягом календарного року.

Визначить розмір штрафу, що накладається на банк, якщо його статутний капітал становить 535 млн грн.

Завдання 7.2. Установою Національного банку України на підставі матеріалів інспекційної планової перевірки застосовано до банку письмове застереження. У письмовому застереженні Національний банк висловив банку своє занепокоєння станом його справ, указав на допущені порушення з метою їх усунення та конкретні заходи, яких йому необхідно вжити з метою уникнення ризикової банківської практики та запобігання порушенням нормативно-правових актів із банківської діяльності, установив строки їх усунення, зокрема, щодо:

- усунення порушень банком економічних нормативів;
- виправлення (коригування) фінансової звітності банку за результатами інспекційної планової перевірки.

Визначити порядок застосування Національним банком України до банків письмового застереження. Пояснити, як повинен діяти банк після отримання письмового застереження Національного банку України.

Завдання 7.3. Установою Національного банку України на підставі матеріалів інспекційної планової перевірки надіслано до банку лист із вимогою щодо укладення письмової угоди за підписом керівника територіального управління Національного банку України, що містить обов'язкові умови, які банк зобов'язаний включити до письмової угоди.

Зокрема, такі конкретні заходи, спрямовані на поліпшення фінансового стану та усунення виявлених порушень:

- складання та виконання графіків формування в повному обсязі резервних фондів і спеціальних резервів під активні операції банків;
- розроблення та запровадження положень щодо поліпшення практики кредитування;
- прийняття рішення про обмеження розміру кредитів, що надаються пов'язаним особам (інсайдерам) банку.

Визначити порядок укладення Національним банком України письмової угоди з банком. Пояснити, яким чином повинен діяти банк після отримання листа з вимогою щодо укладення письмової угоди від Національного банку України.

РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АКТИ

ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АКТИ

1. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні : постанова від 28.08.2001 р. № 368 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/MCVajF>.

2. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» : вказівки від 15.03.2004 р. № 104 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/ССkkUP>.

3. Положення про Комісію Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків : постанова від 09.11.98 р. № 470 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/LN9O53>.

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/ebqFWq>

5. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу : положення від 17.08.2012 р. № 346 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/kDdJih>.

6. Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок : положення від 17.07.2001 р. № 276 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/RU6iuR>

7. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів : положення від 08.09.2011 р. № 306 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/qJjh1g>

8. Порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій: положення від 15.08.2011 р. № 281 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/DbLZgU>

9. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою «CAMELS» : положення від 08.05.2002 р. № 171 / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://goo.gl/jTFTRH>

10. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/uNhmQU>

11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/1QVjNq>

12. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : декрет від 19.02.1993 р. № 15-93 / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/zWR2wy>

13. Про Національний банк України : закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/aPxgu2>

14. Про банки і банківську діяльність : закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goo.gl/He1A1w>

НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

15. Банківська система України : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва, К. Ф. Черкашина та ін. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 187 с.

16. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів : монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт [та ін.] ; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Астон, 2012. – 358 с.

17. Барановський О. Регулювання і нагляд у банківській сфері: quo vadis? / Олександр Барановський // Вісник НБУ. – 2010. – № 7 (173). – С. 3–10.

18. Васюренко О. В. Банківський нагляд : підручник / О. В. Васюренко, О. М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 503 с.

19. Заруцька О. П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід : монографія / О. П. Заруцька. – Суми : УАБС НБУ, 2013. – 379 с.

20. Коваленко В. В. Банківський нагляд : навч. посіб. / В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 262 с.

21. Очеретько Л. М. Внутрішній аудит і контроль у комерційних банках / Л. М. Очеретько, М. І. Касьян // Держава та регіони. – Серія «Економіка та підприємництво». – 2010. – Вип. 2. – С. 146–150.

22.Сидоренко О. М. Банківський нагляд : навч.-метод. посіб. для самостійної та індивідуальної роботи студентів. – Харків : ХІБС УБС НБУ, 2011. – 200 с.

23.Спяк Г. Система внутрішнього контролю банків України: стан та тенденції розвитку / Г. Спяк, Т. Фаріон // Економічний аналіз : зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту. – Тернопіль, 2010. – Вип. 7. – С. 166–169.

24.Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія / Олексій Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОІППО ; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с.

Навчальне видання

БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯД

Методичні рекомендації

Укладач: **Полторак** Анастасія Сергіївна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 2,8.

Тираж 30 прим. Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету.
54020 м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 490 від
20.02.2013 р.